

PŘÍBĚH STATISTIKY

Petr Matoušek

Výstava „Příběh statistiky“, 6. 6. 2016, SVK Hradec Králové

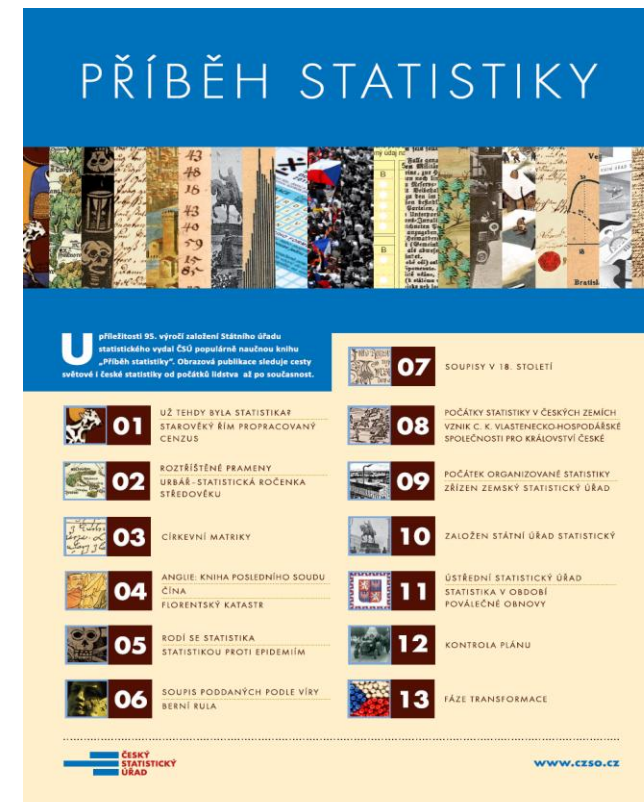
PŘÍBĚH STATISTIKY

U příležitosti 95. výročí založení Státního úřadu statistického vydal ČSÚ populárně naučnou knihu „Příběh statistiky“.

Obrazová publikace sleduje cesty světové i české statistiky od počátků lidstva až po současnost.

Plakátovou výstavu tvoří 14 plakátů:

- úvodní plakát s obsahem
- 13 tematických plakátů

Průběh dějin lidstva ve statistice

- Výstava odpoví na řadu otázek:
 - Jak a na co se zaznamenávaly údaje v pravěku?
 - Co zajímalo vládce ve starověku?
 - Čím byla statistika užitečná středověkým panovníkům?
 - Jak rozsáhlé uplatnění našla v novověku?

- a mnoho dalších zajímavostí...

Pravěk – období do vzniku písma

■ Uchovávání číselných zpráv v neolitu

- Zářezy na kosti, holi (vrubovky)
- Uzlíky na provaze
- Oblázky nebo lastury řazené do skupin (nejčastěji 5)

■ Doklad vrubovky nalezen 1937

- Věstonice na Moravě
- 18 cm dlouhá kost mladého vlka
- 55 hlubokých zářezů

VÍTE, ŽE ...

JEDEN Z NEJSTARŠÍCH DOKLADŮ O UŽITÍ TZV. VRUBOVKY PRO ČÍSELNÉ ZÁZNAMY POCHÁZÍ UŽ Z PALEOLITU A BYL NALEZEN ROKU 1937 VE VĚSTONICÍCH NA MORAVĚ. JE TO ASI 18 CM DLOUHÁ KOST MLADÉHO VLKA, NA NÍŽ JE VYRYTO 55 HLUBOKÝCH ZÁŘEZŮ. PRVNÍCH 25 JE USPOŘÁDÁNO DO SKUPIN PO PĚTI. PO NICH NÁSLEDUJE DVAKRÁT TAK DLOUHÝ ZÁŘEZ, KTERÝM ŘADA KONČÍ. PAK ZAČÍNÁ OPĚT DVOJNÁSOBNĚ DLOUHÝM ZÁŘEZEM NOVÁ ŘADA, KTERÁ OBSAHUJE 30 VRUBŮ.

Starověk - první počátky evidence, statistiky

- Záznamy o hospodářském a společenském životě
 - Památky ze Sumeru, Mezopotámie, Kréty, Řecka, starého Egypta a Číny
 - Nejstarší pocházejí ze starého Sumeru
 - zápisy o počtu osob, úrodě a počtu hospodářských zvířat
 - Starověký Egypt
 - Každý druhý rok se prováděl soupis dobytka
 - Pro daň z hlavy byl vytvořen soupis obyvatel
 - Daň z půdy se odvozovala z výměry půdy a úrovně záplav
 - Cenzus ve starém Římě
 - Byl povinný pro všechny římské občany

Středověk – statistické prameny

- Statistické prameny nebyly jednotné
 - Zakládací listiny, závěti
 - Zápisy o koupi a darování pozemků
 - Soupisy a zápisy za účelem výběru daní, odvodů k vojsku, zjištění majetku
- 1058 nejstarší dochovaný soupis na našem území
 - Zakládací listina kostela sv. Štěpána v Litoměřicích
- Urbář
 - Nejstarší vznikaly na našem území ve 13. století
 - Statistická ročenka středověku
 - Z urbářů se později vyvinuly vesnické pozemkové knihy

Středověk – církevní matriky

- Církevní matriky – počátek v Evropě ve 13. století
 - Nejstarší matriky v českých zemích
 - 1531 Jáchymov, 1541 Horní Blatná, 1544 Abertamy
 - Zapisovaly se svatby, křty a pohřby
 - Jazyk zápisu byl čeština nebo němčina
 - Matriky vedl farář, kostelník nebo kantor
- 1781 – matrika jako veřejná listina (větné zápisy)
 - Duchovní předávali údaje státním úřadům
 - 1785 – unifikace zápisů v matrikách – předtištěné formuláře
 - Dnes spravují obecní/městské úřady (svatby, narození, zemřelí)

Novověk – rodí se statistika

- „statistico“ poprvé užito v 16. století (dnešní Itálie)
 - Znamenalo souhrn znalostí o státních záležitostech
 - Lidé s výbornými znalostmi o nich
- V 17. a 18. století se pojem „statistika“ rozšířil dále do Evropy
 - V Německu nahradil termín „státověda“
 - Univerzitní statistika používala oba termíny a označovaly cyklus přednášek pro popis „státních pozoruhodností“
- John Graunt – zakladatel statistiky (seznam zemřelých, průměry)
 - „Přirozená a politická pozorování založená na seznamech zemřelých“ (1662)
- Statistická zjišťování byla využita i při epidemii moru

Novověk – soupisy

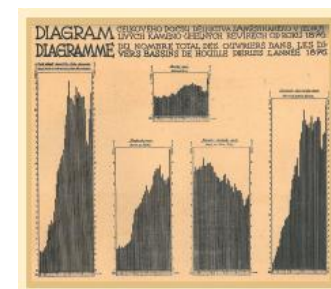
- 1651 soupis poddaných podle víry
 - Patent českých místodržících (vydán 4. února 1651) - nařizoval pořádit soupis do 6 týdnů
 - Soupisy byly nejednotné
- 1654 Berní rula
- Soupisy v 18. století
 - 1702 soupis konzumentů soli
 - 1727 soupis židovských domů (plánek našich měst a městeček)
 - Celonárodní sčítání
 - První v roce 1703 na Islandu
 - 1749 ve Švédsku
 - 1753 patent císařovny Marie Terezie o každoročním sčítání (díky němu máme obraz o vývoji počtu obyvatel v českých zemích)

Novověk – počátky statistiky v českých zemích

- 30. 11. 1856 – počátek organizované statistiky v českých zemích
 - Ústřední výbor pro statistiku polního a lesního hospodářství
 - Předseda hrabě Albert Nostitz
 - Kníže Karel Schwarzenberg
 - Statistická kancelář
 - Městské statistické kanceláře
- 1897 – Zemský statistický úřad Království českého
 - Statistická příručka království českého
 - Působnost pouze na Čechy
 - 1898 vznikl Zemský statistický úřad pro Slezsko

20. století – Státní úřad statistický

- 28. ledna 1919 – zákon č. 49 o organizaci statistické služby
- 1919 založen Státní úřad statistický (SÚS)
 - Demografická statistika včetně sčítání lidu byla základem správního řízení, Statistika veřejných financí, Zemědělská statistika
 - Publikační systém
 - Statistická příručka republiky Československé – 1920 (1925,1928,1932)
 - Statistické ročenky republiky Československé od 1934
 - Grafické výstupy se kreslily ručně
 - Statistické učebnice
 - 1926 vyšla učebnice G. U. Yuleho „Úvod do teorie statistiky v českém překladu“
 - 1929 první česky psaná - Stanislav Kohn „Základy teorie statistické metody“
- 1969 vznik Českého statistického úřadu
- 1992 zákon o státní statistické službě

Příběh statistiky – elektronická verze v PDF

Publikace „Příběh statistiky“ je k dispozici na internetových stránkách ČSÚ v Katalogu produktů

www.czso.cz/pribeh_statistiky

česká i anglická verze

Děkujeme za pozornost